

pa na Dunaji večja, kakor si človek misli. Kar je večih trgovskih mest v Avstriji, ga v nevednosti v trgovskem obziru — govorivši sploh — Dunaju ni para: Človek bi tega ne verjel, a vendar je tako.

Kaj pa je tega krivo, težko je povedati, toda pred ko ne, to-le: Dunaj bil je dolgo časa središče avstrijskega monopolstva (samotrštva) gledé obrtnije, — tiste obrtnije namreč, ki jo je vzdrževala sama protekcija, vzlasti pa bombaževega blaga. Ta obrtnija, enaka cvetlici, kateri mora vrtnar kuriti, da raste in ne pogine, se z železno obrtnijo primerjati ne sme; bila pa je vendar le podlaga dunajski kupčiji. Dunajčanu tedaj ni treba bilo daleč po svetu ukvarjati se; prišla je „die Provinz“ in pokupila je — vse. Obrtnik se je tako redil in rastel v nevednosti enak bogatemu kmetu, ki domá za mizo sedi in čaka, da mesar pride vole kupovat. — Ti časi so minuli; pošla je mast, nevednost pa je ostala.

V takih zadregah prišlo je Dunajčanu na misel, da je čital v knjigah in novinah, da po svetu je treba pogledati in truditi se, da se blago v denar spravi.

Čital pa je tudi nekaj o ljudéh, ki se jim pravi konzuli, da oni za trgovca mislijo in mu tice pečejo. Dolgo pričakuje odrešenja od konzulov — pa zastonj. Prime ga jeza in hudo začne obirati konzule. „Konzulstvo mora se preobraziti“ — zakričé od vseh strani — vlada mora paziti, da konzuli spolnujejo svojo dolžnost.

Bila je dôba po krimski vojski, — dôba, ko se je rodil Credit mobilier v Parizu in sestra mu prekrasna Credit-Anstalt na Dunaji: bila je dôba Bruckovih fantomov. Vlada res vsliši krik trgovski in zapové ostro vsem konzulom: naj pazijo na trgovino in naj naznanjajo hitro vladi na Dunaj vse, kar bodo avstrijski kupčii koristnega zapazili. Kaj vse so reveži konzuli napisali in na Dunaj poslali, tega ne vemo; vemo pa to-le: Iz imenitnega mesta v južni Ameriki doide ministerstvu trgovine na Dunaji sporočilo, da v tistem mestu se rabi papir iz neke papirnice južno-avstrijske. Ministerstvo trgovine hitro zapové dotični zbornici trgovski, naj to veselo novico naznani dotični papirnici. Na lepem pismu napisano nese sporočilo to tajnik zbornice trgovske v pisarnico sloveče papirnice — in izroči ga gospodarjem fabrike — pa kako se revež začudi, ko ti, pismo ministerstva trgovine prebravši, zakrohota se odgovorijo: v tem mestu imamo mi že dvajset let svojo agencijo in prodajamo svoj papir! — Drug konzul v Egiptu napisal je nedavno celo brošuro in za modrost vseh modrosti trgovskih svetu oznanil, da kdor hoče v Egipt kupčevati, mora tamošnji jezik znati in tamošnje vage in mire poznati. Zares, neizmerna modrost trgovska! Še več tacih dogodeb bi vedeli povedati in to iz najnovejše dôbe o nekem konzulu, o katerem se je celó govorilo, da bode neko visoko čast dosegel.

To pa ni rečeno, da bi se oponašalo našim konzulom, da ne spolnujejo svoje dolžnosti; saj, kar konzulstvo sploh poznamo, je povsod taka. Konzul, ki ni trgovec, o trgovini ne more poročati, — konzul pa, ki je trgovec, bi bil slab trgovec, ako bi masla sam za-se ne pridržal. Novih krajev na svetu nobeden ne more več najti; kar pa je znanega sveta, pa trgovci naših primorskih mest dobro vejo, ktero blago se tudi tû dobí, ktero potrebuje; avstrijsko-dalmatinske ladije plavajo po vseh morjih svetá.

Tudi to še ni vse, kar je trgovcu treba vedeti. Najbolj izvedeni trgovec ima z blagom ene vrste dosti opraviti, ako hoče pravilno ravnati; konzuli pa bi morali stotero blagá na tanko poznati! Kakošne glave bi morali imeti? Marsikter dunajsk fabrikant si konzula misli človeka, ki na Turškem ali v Ameriki zlate kuje

in jih trgovcu v grlo maší, — vlado pa beriča, ki za konzulom s korobačem stoji! Čudno je bilo slišati, kako je ranjki reichsrath ravno to pesem trobil — pri tem pa ob enem ptuji obrtni naša vrata odpiral in nam za naše pridelke ptuja zapiral.

Kar pa je konzulstvu prava naloga: biti sodniku pravičnemu državljanom svoje države in braniti jih enako advokatu proti drugim — to je malokomu jasno bilo — in vendar je to edina in prava naloga konzulstva sploh.

B.

Slovstvene stvari.

Slovniške kraje- in imenopisne Drobtinčice.

Zapisal. V. Lužnik.

Prevdarjaje nekoliko tukajšnje (tominsko) narečje naletel sem na izraz, ki se mi je dozdeval posebno zanimiv. Iskal sem ga potem po slovnica in po drugih spisih, pa nikjer ga ni bilo najti (to je, v pravem pomenu). Izraz letá po moji misli ni nov, temveč beseda je naših preddedov, ki se je sčasoma med ljudstvom pozgubila, ali, kakor slovnice pravijo, zastaréla je. Ta izraz tedaj je sestavljen predlog „naz“ (st. sl. „niz“), ki četrti sklon vlada, in kraj zaznamuje, na katerem je kaka reč bila, pa se je potem od njega ločila.

Bral sem mnogokrat, na pr. „z mize pasti“, „z voza zleteti“, „z gore priti“ itd., kar bi Slovenec, kteremu je gori omenjeni izraz dobro znan, celó nasprotno razumel.

Mestni predlog z (iz) se tukaj v tem primerljeji le takrat rabi, kadar se na vprašanje: kje je kaka reč? z mestnikom v odgovarja, na pr.: „v hiši, v kleti stoji“; „iz hiše, iz kleti je prišel.“ Kadar se pa na vprašanje: kje? z mestnikom na odgovorí, kakor: „na gori stanuje, na brdu živino pase“, odgovorí se, ako se hoče ločitev s tega kraja dopovedati, z mestnikom naz (naiz), na pr.: „naz goro je prišel“, „naz brdo smo živino prignali“, pa ne: „iz gore je prišel“, kar bi se mislilo, da je iz srede kake gore prišel itd.

Napčno se mi zdi tako sestavljene mestne predloge okrajševati in izpuščevati, ker ima vsak za-se svoj posebni pomen. Eni namreč naznanjujejo kraj, kjer je kaka reč, drugi pa ločitev reči iz naznanjenega kraja. Taki mestni predlogi ali mestniki so: na priliko staroslov. vz, kar se je še zdaj v nekterih sestavljenih besedah nepopačeno ohranilo, kakor: vzdigniti itd. (sedanje polovičarsko s, z ali iz) potem: znad, spod, spred, zmed, izza. Vselej vlada pri takih sestavljenih predlogih le prvi svoj dotični samostavnik, na priliko: „izza hiše, izza brde; znad glave, spod nog“ itd. Tako vlada tudi pri mestniku „naz“ prvi predlog, namreč „na“ svojo samostalno ime, kakor: „na(z) goro, na(z) brdo“ itd. Samo v tem se ne vjema „naz“ z družimi navadnimi sestavljenimi predlogi, ker je predlog, ki zaznamuje kraj, pred predlogom ločitev iz kraja pomenivšim, na pr.: „ti imajo izza, izmed, iznad“ itd.; oni pa: „naz, kakor ima tudi staroslovenski vz.“

To staroslovensko obliko so tudi Hrvatje (in zna biti tudi drugi Jugoslovani?) obdržali, zakaj pri njih je še v navadi niz, nuz, na pr.: „niz vodu“; „nuz brdu“, in ti sestavljeni mestni predlogi vladajo v hrvaškem isti sklon (četrti) kakor v slovenskem „naz.“

Nekteri rabijo v tem pomenu besedo „raz“ na pr.: „raz konja pasti“; al to po mojih mislih nikakor ne more pravo biti, ker predlog „raz“ le razdelitev in razširjenje kake reči pomenjuje, in se le v sestavljenih besedah dobiva, na pr.: razpiniti, razgnati, razcvesti itd.

Iz teh vzrokov tedaj, in ker ima ta raba in ta sestava v staroslovenščini svojo podslombo, ali še boljše rečeno, svoj izvirek, in se le v tem razlikuje, da so Staroslovenci prvi predlog (na) okrajševali; (v „n“) po sedANJI rabi se pa zadnji (iz) okrajševa, mislim, da bi ne bilo napčno, ako bi se gospodje pisatelji rabe te oblike poprijeli, saj se tajiti ne dá, da brez izraza, ki ta pomen zaznamuje („naz“), bil bi naš bogati slovenski jezik v tem oziru vendar-le pomanjkljiv.

Toliko tedaj o tem predlogu g. pisateljem za posnémo, ali saj za blagovoljni prevdarek.

Zdaj pa nekoliko o tukajšnjem kraje pisji.

(Konec prihodnjič.)

Družba sv. Mohora.

Visoki duh Slomšekov se čedalje krepkejšo med Slovenci oživlja. Družba sv. Mohora, ta nježna hčerka nepozabljivega nam Slomšeka, nas je ravnokar razveselila s šestimi prelepimi bukvami; te so:

1. *Življenje svetnikov in svetnic Božjih s zalimi podobami*, po najboljših virih spisal dr. Jože Rogač, kaplan v Dobrépoljah; 1. snopič obsega mesec januar in pol meseca februarja, 208 strani v veliki osmerki.

2. *Prilike patra Bonaventura* v pojasnovanje raznih verskih in nraVnih krščanskih resnic, prosto poslovenil A. Lésar, profesor više ljubljanske realke; prvi ta del obsega 38 prilik na 7 pôlah, v mali osmerki; iz vVoda razvidimo, da bode sledil tudi 2. del, ki bode obsegal 54 prilik Šampijona Nilona, kateri je nadaljeval to, kar je bil p. Bonaventura pričel.

3. in 4. „*Slovenskih večernic*“ 13. in 14. zvezek z raznovrstnimi, podučnimi in kratkočasnimi spisi raznih pisateljev.

5. *Kortonica, koroška deklica*, spisal Jan. Cigler, fajmošter v Višnjigori; tej povesti je bilo prisojenih 100 gold. za darilo.

6. *Koledarček za 1867. leto*; razdeljen je na tri dele; prvi obsega navadne koledarske stvari z družbinimi postavami in vodili; drugi imenik družb. udov in oznanil; tretji pa podučno berilo s kitico slovenskih pesem.

Vse šestere knjige obsegajo tvarino, namenu te družbe popolnoma primerno, ter so pisane v lepem gladkem, čistem in lahko umevnem jeziku, česar so nam porok znani pisatelji in neutrudljivi prof. A. Janežič, družbin tajnik in vredovalec njenih knjig.

Pri naznanilu teh knjig bodi nam dovoljeno še par besedic spregovoriti o družbi sv. Mohora, o njenem daljnem pospeševanju in o Matici slovenski.

Kako je mogoče za en goldinarček izdati toliko knjig, kolikor jih je letos izdala družba sv. Mohora? — To vprašanje se gotovo sili vsakemu, kdor je videl te knjige. Na to vprašanje nam jasno odgovoré družbina oznanila v 2. koledarčkovem delu, iz kterega pozvedamo, da ima ta družba 3787 letnih in 199 dosmrtnih, torej skupaj 3980 udov, tako da je smela letos potrošiti 4166 gold. 74 kr. Evo, kaj z družjenje premore! Kdor pogleda le za 3 leta nazaj, ko je imela družba 1522 (ljubljska dekanija le 25, letos 266) letnih udov, in je smela potrošiti le 2036 gold. 94 kr., ta se ne bode čudil, da je takrat polovico manj mogla izdati knjig. — In kolikor dalje nazaj gremo, toliko manj knjig je izdajala, ker je štela toliko manj udov. Iz tega je jasno, da bode toliko več knjig izdajala, kolikor več udov bode imela. Torej rodoljubi na noge, in pospešujte marljivo to družbo. Zlasti prosimo čast. rodoljubne duhovščine, da razjasnuje vernim Slovencem njen namen, njeno korist, zdi se nam, da je po nekterih krajih vendar še premalo udov. Kaj lepa prilika, ljud-

stvo seznaniti s to družbo, bila bi duhovščini o godu sv. Mohora in Fortunata (12. julija), ki sta prva, in sicer že 63. leta po Krist. rojstvu luč sv. vere prižigala Slovencem, in sta tudi patrona ljubljanske škofije.

Škoda, da blaga ta zavest čedalje bolj gine med nami, temu je gotovo pripomoglo tudi to, da se na novi podobščini vélikega oltarja stolne naše cerkve več ne nahajate sliki prvih naših apostolov. Zakaj ste se neki izpustili? Tega ne vemo, želimo si ju pa nazaj. Naj se ta naša želja ne prezira, kadar pride do tega, da se bode nova podoba napravljala! Pa tudi vsaki ud naj si šteje za dolžnost, da jo pospešuje. Ko bi vsak dosedanji ud le enega pridobil, — in to morda ni nemogoče, štela bi ta družba prihodnje leto že 7960 udov. Koliko bi se še le potem moglo lepih in koristnih knjig spraviti na dan. Prav tje je meril visoki duh bogo- in rodoljubnega Slomšeka, ki je vstanovil to družbo. Bodi mu slava na veke!

„Ko bi naša Matica tudi toliko knjig izdajala, hotel bi tudi njen ud biti!“ Tako smo te dni slišali marsikoga modrovati se. Kdor rast Mohorjeve družbe opazuje, ta bode kmalu spoznal, da se izdavanje knjig ravná po denarjih, ti pa po številu udov. Toraj le obilnejše pristopajte tudi k Matici, pa bode tudi ona čedalje več knjig spravila na dan. Mi smo prav te misli, katero je dopis iz Haloz v predzadnjem listu „Slovenca“ izrekel, namreč, da vsak izobražen Slovenec more utrpjeti vsako leto 3 goldinarje, da je daruje tema blagima družbama, saj se dajo kje drugej prihraniti.

Naj izustimo še en svét družbi sv. Mohora in njenim udom. Ali ne bi bilo boljše, vpisovanje in plačevanje tako vrediti, da bi udje letni donesek za prihodnje leto plačevali takrat, ko prejmejo knjige prejšnjega leta? To bi tudi dekanijskim predstojnikom in družbinemu odboru jako polajšalo posel. V ta namen bi pa družba sv. Mohora morala precej s knjigami razposlati vpisovalne pôle. Po tej poti bi se pa tudi v okom prišlo nezgodi, ki se je družbi, ali prav za prav udom pripetila s tem, da je bilo letos nekterih knjig premalo tiskanih, da toraj vsi udje ne morejo dobiti vseh letošnjih šestih knjig.

Kdor se je v družbo sv. Mohora vpisal pri meni, ta naj blagovoli po knjige poslati, in ako mu je mogoče, za prihodnje leto plačati letnino.

A. Lésar,

profesor in predstojnik ljublj. dekanije.

Ozir po slovanskem svetu.

Etnografična (narodopisna) razstava v Moskvi na Ruskem.

Prihodnje leto 1867. se začne razstava (izložba) v Moskvi. Velike zanimivosti je ta izložba vZlasti Slovanom, ki so dozdej le priliko imeli, pošiljati izdelke svoje v Pariz, London, Hamburg itd., a na slovanski svet še ne, — zdaj pa se jim lepa prilika ponuja, da v jako zanimivo izložbo morejo poslati iz svojih krajev to in uno.

Ta narodopisna izložba, ktera ima biti temelj stalnemu muzeju v Moskvi, posvečenemu vsem vrstam narodopisja (etnografije) in človekoznanstva (antropologije), ima dvojni namen: prvi je, da po njej bode občinstvo (ljudstvo) upoznalo različne stanovnike ruskih pokrajin, življenje njih in njih vnanjstvo; drugi namen pa je, da se sestavi gradivo k učenju antropologije (človekoznanstva), ki je sedANJI čas zeló potrebna.

Zato se ozira izložbeni odbor 1) na vse, kar utegne mikavno biti ne samo občinstvu, ktero se pobleže ali

mači obleki, to je, v slovenskem jeziku, nahaja vse, kar utegne koga zanimivati o tej šoli. Na čelu mu stoji kratek pa dober sestavek o „kazavnem poduku“; spisal ga je slovensko g. Matej Močnik, pravi prijatelj šolske mladine; temu spisu sledé v slovenskem in nemškem jeziku narodna šolska naznanila: predniki in učitelji, — pregled posamnih nauk, ur na teden in učencev, katerih je bilo v vsakdanji šoli 316, v nedeljski rokodelski 101, skupaj toraj 417; iz šolskega dnevnika — dobrotniki te šole, — in razredba ali klasifikacija učencev, v kateri so slovenski priimki slovenski, nemški pa nemški tiskani prav po pameti in ravnopravnosti; ravno tako krajina imena. Ako se more po vnanjem obrazu sporočil soditi na to, kakošen duh veje v notranjstvu šole, moremo reči, da te šole ne more zadevati tista bridka sodba, ki jo je izustilo visoko ministerstvo samo, rekši, da učenci, prestopivši v gimnazijo ali realko, ne znajo pisati slovenski. V tej glavni šoli se povsod kaže, da noče to biti, da bi po geslu žida Kurande že ljudske šole na Slovenskem nosile „kulturo nach Osten“ — ampak da je to, kar ima biti, odgojiteljica taka mladosti, da doséga namen prave ljudske šole. Zato pa tudi od leta do leta večo veljavo dobiva pri svetu, ktero res tudi zasluži.

4. Sporočilo uršulinske glavne šole.

Le en glas je, da je ta učilnica izvrstna deklška šola, ne le notranja, ampak tudi vnanja. Tudi ozir slovenščine gre vsa hvala vnanji, a ne tako notranji. Morda bi se tudi v tej dalo kaj več storiti? Ozir klasifikacije ali „perijoh“ bi radi videli to, kar smo opomnili pri normalki; srčno želimo, da se spremené v pravo sporočilo po izgledu Št. Jakobške in družih glavnih šol. Ozir pisave priimkov so sicer vrle gospé uršulinke že daleč pred normalko, ozir krajinih imen pa hodijo še isto pot ž njo. Nadjamo se, da nam prihodnje leto spolnijo tudi to željo; prepričani smo, da bi jo bile že letos spolnile, ako bi med slovenskim svetom živele in poznale občni glas. — V vnanji šoli je bilo deklic v štirih navadnih razredih in v ponavljalnici 897, v notranji šoli pa 148, toraj skupaj 1045. Pač lepo število učečih se deklic, in veliko truda in znoja učečih gospej!

Slovstvene stvari.

Slovniške kraje- in imenopisne drobtinčice.

Zapisal. V. Lužnik.

(Konec.)

Žalost mora navdati vsako domorodno srce, ako vidi, kaj se je godilo tu s krajepisjem. Kmalu zapazi, da bile so te zanimive narodne dragocenosti v rokah ptujih ljudi, ki niso njih vrednosti celó nič poznali, in jih vedoma ali nevedoma šemili s ptujo obleko. Na priliko vzamem tukaj le nekoliko izgledov.

Zadrg (zadrngjen svét), ki so ga pred 200 leti še Zhaderg pisali, in ga ljudstvo še dandanašnji tako izgovarja, predelali so v Čadra; Livek v Luico; Burjana v Boreanna; Zatmin ali Zatomin v Sotto Tolmino ali Sottolmino. To je napotilo nekatere nemške jezikoslovce, da so si to ime podomačili in pisali: Untertolmein, dasiravno ta vas zgorej Tmina leži. Vršina (vrh, vas na visokem kraju) prestrojili so v Ursina (latinsko ursus) kakor da bi bil ta kraj od medvedov svoje ime dobil. Brginj (verljivo Vrhinj, enacega izvira kakor Vršina) prekrstili so nam v Bergogna, Potok v Potocco. In kar je še skoro najbolj čudno, prekovali so slovenski Koborid (domači govorijo še zdaj Kobrd, kraj okoli

brd, okoli brde), Lahi v Caporetto (capretto = kozliček) in Nemci v Karfreit (Karfreitag = véliki petek!) Sicer so pa radi imena vasi in krajev ravno tako zapisovali, kakor so jih na vprašanje: od kod ste, ali pa: kje prebivate, iz ust ljudstva slišali. Tako je iz Žabič nemški Sabig; v Volčeh = Woltschach; v Tminu (domači tukaj ne govorijo Tomin) nemški Tolmein; iz Tmina laški Tolmino. V tminskem okraji ste dve vasi, ki se imenujete Log; eno so prekrstili v Long, drugo v Lock.

Pa tudi družinska imena (priimki) so mnoga tako popačena, da ni čuda, da se dandanašnji marsikter nemškutar, svoj narod zatajivši in slovenskega imena se sramovavši, velikemu mogočnemu nemškemu narodu prišteva, in da se nobene pošasti tako ne boji, kakor kacega nedolžnega papirčeka, ki je po slovensko napisan. Taki zdihujejo nekako vsi v nevolji po stari centralistični vladi; v spominu jim je pogostoma leto 1848., ko je bila razglašena konstitucija, pa potem spet preklicana. Sedanja ustava jim je le zavolj tega trn v peti, ker je tudi slovenski jezik vsaj nekoliko vdobil svoje pravice. Pa kam sem zašel? — vrnimo se k svoji stvari.

Kakor sem se iz več kakor 200 let starih bukev prepričal, bili so sedanji Kragel-ni, katerih je pri nas mnogo, vsi Kragulj-i, kar pomeni po nemško Sperber (znani tič). To je verjetno tudi zavolj tega, ker tudi drugi imajo priimke enacih ptic, kakor Orel, Vran, Sokol itd. Ime Volčič so Nemci prekrstili v blagega strelca ali Blagostrelca, naredili so: Wohl-schütz. Illincig pre naredili so iz imena Jelenčič, kakor so bila tudi druga zverinska imena kot pridevki na družine prinesena, namreč: Medved, Volčič, Lisica itd. Bittamiz bil je pri starem Pitanic in tako več družih.

Tako bi se dalo povedati še več družega; al naj je tega zadosti. To pa sem omenil zato, da se bo vedelo, da naši prededje tukaj niso niti Lahi niti Nemci, ki so se tukaj naselili, temveč pošteni sinovi slovenskih mater, ki so svojim selom in svojim družinam slovenska imena dajali.

Slovensko slovstvo.

* *Zlati orehi, slovenski mladosti v spomin.* Spisal Ivan Tomšič, učitelj v Tržiču na Gorenškem. Prvi zvezek z eno podobo. V Ljubljani natisnil in založil J. R. Mitic.

Knjižica ta ima kakih 40 različnih povestic, katerim so vpletene nekatere drobne pesmice. Obsežek njih je ves primeren nježni mladini, in jezik je gladek, pravilen. Priporočamo tedaj „zlate orehe“ za berilo mladosti slovenski, kateri jih marljivi gosp. Tomšič podaja pa obeta, da jih prinese še več, ako se kmalu pokupi prvi zvezek. Tisk je lep in oblika knjižice lična.

Pri tej priliki naj omenimo neke vrste beril, ki jih za mladost našo še zeló pogrešamo, in to so berila s podobami, kakoršnih imajo Nemci in drugi narodi v svojih „Bilderbücher“ itd. obilo in so res potrebna. Kadar fantič ali punčika toliko odraste, da že brati zna, pripomorejo jim take knjige v poduk veliko, kajti so „kazalne učiteljice.“ Gospodje, ki pišete knjige za mladino, ne zabite teh potrebnih beril.

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Res jako me je mikalo iti v dve uri od granice oddaljeni Niš in na bojno polje Kamenica, kjer je